

Hvad sker der, når en pædagogisk filosof fra DPU rejser til Australien med kufferten fuld af kritiske spørgsmål for at gå ophavsmanden til Synlig læring på klingen? Han kommer på sporet af en anden John Hattie, der ikke kun kan tale om læringseffekter, men også om lighed, retfærdighed og sågar dannelse som meningen med uddannelse.

HVAD ER EGENTLIG MENINGEN, HATTIE?

TRIGGER WARNING

Denne artikel handler om den samtalebog, DPU-lektor Steen Nepper Larsen har udgivet sammen med uddannelsesstatistikeren John Hattie. Artiklen bygger dog alene på interview med Steen Nepper Larsen. Det er derfor hans filosofiske og sociologiske kritik af Hatties forskning, der er artiklens omdrejningspunkt. Men den gennemgående pointe skriver de begge under på: Kritik må funderes i det åbne møde med den, man er uenig med.

Få har domineret dansk og international uddannelsespolitik de seneste 10 år som John Hattie. Hans begreb Synlig læring bragede gennem lydturen, og lærere og skoleledere i hobetal kom på kursus og tog til konference om det magiske fænomen, der blev koblet sammen med læringsmål og skulle hjælpe skolereformen gennem fødselsveerne. Også selvom John Hattie advarede den daværende undervisningsminister mod skolereformen, især mod det udvidede timetal, og faktisk aldrig har gået ind for bindende læringsmål, fortæller Steen Nepper Larsen, lektor ved DPU, Aarhus Universitet.

Han har løbende anmeldt John Hatties bøger, og det er næppe nogen hemmelighed, at hans kritik af Hattie har været krads. Hattie fik ry for at være ham, der med sine ranglister over, hvilke faktorer i skolen der giver de største læringseffekter, legitimerede et evidensbaseret og læringsmålstyret uddannelsessystem. Men under arbejdet med at anmelde *10 Mindframes for Visible Learning* fra 2017, fik Steen Nepper Larsen den tanke, at der måske fandtes en anden Hattie.

“Det viste sig, at Hattie nu også stillede filosofiske spørgsmål: Det handler ikke kun om, hvordan vi uddanner, men nok så meget om hvorfor. Det er ikke nok at måle læringseffekter. Ifølge Hattie må vi også have en diskussion om meningen med det hele,” fortæller Steen Nepper Larsen.

Steen Nepper Larsen kontaktede derfor John Hattie og foreslog ham, at de skrev en bog sammen. Det er en god idé, svarede Hattie, og i foråret 2018 tog Steen Nepper Larsen ham på ordet og rejste til Australien.

Filosofisk linse

Over 14 dage mødtes de jævnligt på universitetet i Melbourne, hvor John Hattie residerer på femte sal. Her diskuterede de en række grundspørgsmål i relation til uddannelse ‘set gennem to linser’, som forlaget Routledge skriver om bogen *Synlig læring og pædagogisk filosofi* på sin hjemmeside.

Ifølge Steen Nepper Larsen markerer pædagogisk filosofi en tøven, før man falder for et videnskabeligt eller teoretisk paradigme.

“Desuden er det et grundstudie af, hvordan der historisk har været tænkt og praktiseret pædagogik, og hvordan pædagogiske begreber ændrer betydning over tid. Fx hvordan kreativitet flytter sig fra at være en evne forbeholdt Gud, der skabte verden

»Mit Hattie-projekt var altså en slags test af det, jeg selv går ind for: kan man føre en frugtbar samtale med nogen, man er fundamentalt uenig med?«

Steen Nepper Larsen

ud af ingenting, til at være en moderne kompetence, alle tilsyneladende er tvunget til at lære, så vi kan klare os i konkurrencen. Eller hvordan læring flytter sig fra at være et dynamisk modstandsbegreb mod Den sorte skole og indlæring af fast pensum til at være et styringsbegreb med bindende læringsmål. Pædagogisk filosofi er altså at arbejde med forskydninger i ords betydninger og den magt de har,” forklarer han.

Endelig består pædagogisk filosofi ifølge Steen Nepper Larsen i at tænke fundamentalt over, hvad der er på spil, når mennesker udsættes for uddannelse – eller for pædagogik i videste forstand. Det handler for det første om relationen mellem underviser, elev og undervisningens indhold.

“I den relation er det ikke mig eller dig, dvs. underviser og elev, der er det interessante, men sagen, som vi to skal udforske sammen – hvad enten det er plankton eller Platons idélære. Relationen mellem dig og mig afpsykologiseres til fordel for genstanden, som i den fælles undersøgelse skal gøre os begge klogere. Den trekant findes ikke hos Hattie, der undersøger læringseffekten af bestemte faktorer. Og eftersom læreren i Hatties system er den vigtigste enkeltfaktor, handler læring primært om relationen mellem lærer og elev. Det vigtige er, hvad læreren gør ved eleven, og hvordan han gennem refleksion og sit blik for den enkelte elev kan skabe de største læringseffekter. Men ved principielt at erklære stoffet, dvs. undervisningens indhold, ligegyldigt i forhold til læringseffekten, begår Hattie en fatal brøler, fordi han kommer til at legitimere den udbredte tale- og tankeform, at det er vigtigere ‘at lære at lære’ end at gå i dybden med stoffet,” siger Steen Nepper Larsen.

Når mennesker udsættes for uddannelse, sker der for det andet det, at de gennem mødet med uddannelsesinstitutionen

transformeres fra privatsubjekt til myndig samfundsborger.

“Formålet med uddannelse handler altså ikke først og fremmest om at sikre mig selv en høj livsindkomst eller om at blive en produktiv agent i statens tjeneste. Men om, at det menneske, der træder ind på en uddannelsesinstitution, skal blive en myndig, kritisk og argumenterende deltager i et samfundsfællesskab. Og den opfattelse deler Hattie,” siger Steen Nepper Larsen.

Hvad med dannelsen?

Og så er der dannelsen, som Steen Nepper Larsen har særligt blik for. Når mennesker uddannes, finder der en dannelsesproces sted. I bogens introduktion lanceres samtalerne som et møde mellem Mr. Visible Learning og Mr. Bildung – underforstået, at Steen Nepper Larsens position har rod i den tyske dannelsesstradition fra 1800-tallet. Dannelsesdiskussionerne i bogen tager da også afsæt i 1800-tals tænkere som Wilhelm von Humboldt og G.W.F. Hegel samt 1900-tallets filosofiske hermeneutik hos Hans-Georg Gadamer, som Steen Nepper Larsen præsenterer Hattie for. Og de trækker tråden frem til begrebet om karakterdannelse i OECD’s Education-2030-program.

“Hattie er dybt optaget af, hvordan vi gennem uddannelse former mennesker. Han har ikke meget til overs for privatskoler, men har snarere et klassisk velfærdsstatsligt ‘take’ på skolen. Uddannelse er noget alment, og det almene er et samfundsanliggende. Derfor er det statens opgave at tilvejebringe den bedste skole for alle,” siger Steen Nepper Larsen.

Skåret ind til benet handler dannelse om, at man i mødet med uddannelsessystemet åbner sig for det ukendte og bliver en anden i løbet af den dannelsesrejse, uddannelsen kan ses som. For Humboldt bestod dannelse i den rigest mulige vekselvirkning mellem menneske og verden og, omsat til universitetet, mellem de studerende, underviserne og videnskaberne. Steen Nepper Larsen blev overrasket over, at det tilsyneladende også er sådan, Hattie ser på det – selvom han formulerer det på en anden måde. Uddannelse skal ikke blot befæste den identitet, man har i forvejen. Den skal heller ikke blot skubbe én frem mod en på forhånd defineret slutidentitet, hvor man med eksamensbeviset i hånden har papir på, at man nu har opfyldt bestemte læringsmål og derfor kan varetage bestemte funktioner i samfundet.

“Hattie mener, at uddannelsesplanlægningen, der skal skabe sikkerhed og måske endda garanti for, at bestemte mål indfris, har taget

»Vi betaler en høj pris for den måde, synlig læring er blevet generaliseret på og indført som koncept i uddannelsessystemer verden over.«

Steen Nepper Larsen

Mr. Bildung alias Steen Nepper Larsen tager i sin forskning afsæt i den tyske dannelsesstradition fra 1800-tallet, fx von Humboldt og Hegel samt 1900-tallets filosofiske hermeneutik hos Gadamer.

JOHN HATTIE OG SYNLIG LÆRING

John Hattie, f. 1950 i New Zealand, professor emeritus ved University of Melbourne, er ophavsmand til begrebet Synlig Læring. Det betyder med Hatties ord, at "lærere ser læring gennem elevernes øjne, og at elever ser sig selv som deres egne lærere".

For læreren handler det om at gøre målet og skridtene frem mod målet synlige for eleverne og evaluere undervejs. Læreren skal løbende give eleverne feedback på deres arbejde, ligesom eleverne skal give feedback til sig selv og hinanden.

I bogen *Visible Learning. A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*, sammenfattes metastudier om læringseffekter af forskellige indsatser i skolen. Metastudierne er baseret på mere end 50.000 enkeltstudier med over 80 millioner deltagende elever verden over.

På baggrund af metastudiet opstiller Hattie den berømte og berygtede rangliste over 150 af disse indsatser efter deres målbare effekt på elevernes resultater. Hattie har selv gjort opmærksom på, at alle indsatser afhængigt af sammenhængen kan have læringseffekt, og at man derfor ikke blot kan vælge fx de øverste 10 på listen.

Principperne bag Synlig læring er siden blevet til et skoleudviklingsprogram, Visible Learning Plus, som afholder seminarer og gennemfører skoleudviklingsprojekter verden over.

Kilde: visible-learning.org

overhånd. 'Efterhånden er der ingen, der tør vove noget', siger Hattie. Og det er netop der, dannelsen kommer ind som et tredje sted mellem de to identiteter. Et sted, som ikke er kendt på forhånd og hverken kan eller skal defineres, fordi det opstår i det fortløbende mellemværende, man har med tilværelsen. Pædagogisk filosofi er i den forstand at se uddannelse som transformerende rejser ind i det ukendte, hvor du gennem møder med det andet og de andre kan gå hen og blive en overraskelse for dig selv," siger Steen Nepper Larsen.

John Hattie og Steen Nepper Larsens samtalebog hedder *The Purposes of Education*, og netop flertalsformen er pointen. Uddannelse har nemlig flere formål, men Hattie er bekymret for, at de fra politisk hold vil blive reduceret til snævre og centralt bestemte læringsmål.

"Hatties ideal er, at man gennem skole og uddannelse kan skabe lighed og retfærdighed i samfundet. At den enkelte skolelærer har øje for hver enkelt elev og kan hjælpe eleverne hver især til at blive glade mennesker med selvtillid," siger Steen Nepper Larsen.

Kritik er en gave

Han havde ikke regnet med, at Hattie ville være så åben og imødekommende over for kritik.

"Han kørte mine dansksprogede anmeldelser gennem Google Translate, læste dem, inden vi mødtes, og påpegede, hvor han mente, jeg havde misforstået noget eller ikke

havde ret. Han sagde: 'kritik er en gave, tænk at blive taget alvorligt!' Men jeg er også klar over, at en samtalebog med en filosof for Hattie kan være en måde at lukke den flanke af, hvor man kunne beskyldes ham for mangel på dybere refleksion over sit eget forehavende," siger Steen Nepper Larsen.

Frygten for at blive Hatties filosofiske alibi fik dog ikke Steen Nepper Larsen til at betvivle frugtbarheden af sit projekt.

"Jeg finder det trist og meget lidt frugtbart, når forskellige teoretiske positioner inden for videnskaben strides uden at snakke sammen. Mit Hattie-projekt var altså en slags test af det, jeg selv går ind for: kan man føre en frugtbar samtale med nogen, man er fundamentalt uenig med? Og som man i øvrigt mener har haft skadelig indflydelse på dansk uddannelsespolitik – ikke mindst forestillingerne om, at læring er eller pinedød skal være synlig på kommando. Det var en grundtanke hos Karl Marx, at hvis man ønsker at skærpe sin kritik, må det ske i mødet med det, man er kritisk over for. Det går ikke at pege fingre ad det, man er uenig i, uden at sætte sig ind i det først," siger han.

Kan læring ses?

Synlig læring er filosofisk set uholdbart, mener Steen Nepper Larsen. Hans hovedansvarlige over for Hattie er, at læring er alt for komplekst et fænomen til, at man kan få øje på det eller pege på de ting, der får det til at blive synligt.

Hattie:

»Kritik er en gave, tænk at blive taget alvorligt!«

Nepper:

»Hatties formalisering af komplekse lærings- og erkendelsesprocesser til effektmålinger med en meget lille tidsfaktor strider mod al den viden, vi har om, hvordan mennesket som historisk væsen gør sig komplekse, sociale erfaringer.«

“Den tankegang, at man ved at trykke på bestemte knapper kan skabe læring, der nærmest omgående bliver synlig og kan måles som en slags ‘instant coffee’, er helt forkert. Hvad skulle kriterierne være? Sammenligning af karaktergennemsnit eller trivselsdata før og efter undervisningen? Hatties formalisering af komplekse lærings- og erkendelsesprocesser til effektmålinger med en meget lille tidsfaktor strider mod al den viden, vi har om, hvordan mennesket som historisk væsen gør sig komplekse, sociale erfaringer,” siger Steen Nepper Larsen.

Undervisning skal sætte præg på det liv, vi lever, og udmøntes og afprøves i forskellige praksisformer, før man kan finde ud af, om det var noget, vi lærte noget af, og i givet fald hvad, mener Steen Nepper Larsen.

“Læring tager tid. Men Synlig læring er kortsigtet og interesserer sig ikke for tidshorisonter på 10 eller 20 år. Det, man som elev eller bare menneske i det hele taget møder eller udsættes for, skal jo sætte sig i én og finde udtryk i de sociale og kulturelle fællesskaber, man indgår i, før man kan tale om effekter,” siger Steen Nepper Larsen.

Han pointerer, at mange forskere er optaget af spørgsmålet om, hvordan læring egentlig foregår.

“Begreber som ubevidst, implicit eller kropsliggjort læring udfordrer forestillingen om, at læring overhovedet kan synliggøres, for foregår der ikke altid mere under overfladen, end vi er bevidste om? Og hvem har nogensinde kunnet fikserer og entydigt se, hvad der sker i en lærende hjerne, inkarneret i en lærende krop i social udveksling med

verden og andre mennesker, i ét glimt?” spørger Steen Nepper Larsen.

Synlig læring bygger på det, Steen Nepper Larsen kalder en naiv empiristisk kortslutning.

“For mig at se må udgangspunktet altid være en agtelse for, at der foregår mere i og blandt eleverne, end vi kan se. Denne filosofiske besindelse er Hattie faktisk åben for. Af sit videnskabsteoretiske forbillede Karl Popper har han lært, at der aldrig kan være et en-til-en-forhold mellem verden og det, vi mener at vide om den. Hattie har altså øje for, at der altid vil være en læringsmangfoldighed på spil, der ikke kan reduceres til synlige effekter af undervisningen,” siger Steen Nepper Larsen.

Problemet er, at skolerne under synlig læring-paradigmet netop bliver fikseret på det umiddelbart synlige, fx testresultater, karaktergennemsnit og trivselsdata.

“Det, der ikke er umiddelbart synligt, risikerer dermed at blive dømt ude som noget, der ikke er interessant, fx elevernes langsigtede erkendelse, deres glæde ved hinanden, uanset om de får høje eller lave karakterer, eller at deres baggrund i en bestemt socialklasse måske stille og roligt er i færd med at blive transformeret,” siger Steen Nepper Larsen.

Blik for den enkelte

Ifølge John Hattie spiller det ikke nogen rolle for læringseffekten, hvilket fag der undervises

i. Når Steen Nepper Larsen spørger ham, om det i forhold til at skabe synlig læring virkelig er de samme faktorer, der gør sig gældende, uanset om der står historie, idræt, kemi eller madlavning på skemaet, lyder svaret fra Hattie, at der statistisk ikke kan konstateres nogen signifikant effekt af fag eller undervisningens indhold.

“Vi betaler en høj pris for den måde, synlig læring er blevet generaliseret på og indført som koncept i uddannelsessystemer verden over. Det udmøntes i universelle ‘best practices’ for, hvordan en skole kan opnå de største læringseffekter. Forstået som praksisser, der er uafhængige af de subjekter, der er involveret, og desuden uafhængige af fag, tid og kontekst. Men i mine øjne kan didaktikken ikke være en konstant, men må være en variabel, der afhænger af indholdet, af det man skal lære, af faget. Der

findes ikke noget, der hedder ‘best practice’ i pædagogiske sammenhænge. Der vil altid være konkrete mennesker involveret, konkret tid, sprog, krop og kontekst vil altid blande sig og forhindre os i at opnå den evidens for en bestemt teknik eller metode, som vi fx tilstræber i lægevidenskaben,” siger Steen Nepper Larsen.

For John Hattie er uddannelsesstatistik vigtig, fordi den kan give os videnskabeligt funderet overbliksviden over, hvad der virker bedst i forhold til at skabe læring.

“Men selvom Hatties tilgang til uddannelse er statistisk og derfor i sagens natur består af generaliseringer, er han alligevel opmærksom på, at man på den enkelte skole altid må tage højde for, hvad det er for elever, der går på netop den skole. Hattie har, eller havde i hvert fald mens han talte med mig, i den grad blik for det enkelte menneske – og her gik man og troede, at han blot var statistiker,” siger Steen Nepper Larsen. ■

Læs mere:

John Hattie. Steen Nepper Larsen: The Purposes of Education. A Conversation between John Hattie and Steen Nepper Larsen. Routledge, 2020

Steen Nepper Larsen: Know Thy Impact – blinde vinkler i John Hatties evidens-credo. I: Jørn Bjerre m.fl.: Hattie på dansk. Hans Reitzels Forlag, 2017

STEEN NEPPER LARSEN er lektor ved DPU, Aarhus Universitet. Han forsker bl.a. i videnskabs-teori og pædagogisk filosofi. Han underviser på DPU's bachelor- og kandidatuddannelse i Uddannelsesvidenskab.